

MAGHIARII ARDELENI, ROMÂNIA ȘI UNGARIA (1918-1920)

Cristian SANDACHE¹

Cuvinte cheie: *Transilvania, România, Ungaria, Trianon, război*

Keywords: *Transylvania, Romania, Hungary, Trianon, War*

Din momentul consfințirii oficiale internaționale a noilor granițe ale Ungariei (4 iunie 1920), destinul colectiv al maghiarimii se va modifica în mod fundamental, ecourile psihologice ale acestei noi stări de lucruri dovedindu-se profunde și tragice, motivând toate manifestările politicii externe și redesenând modalitatea în care ungurul se va raporta (generic vorbind) la sine și la ceilalți².

Ungaria Sfântului Ștefan încetase să mai existe.

4.020 kilometri pătrați i-au revenit Austriei (9% etnici maghiari); 61.633 kilometri pătrați, Cehoslovaciei (30% etnici maghiari); 103.093 kilometri pătrați, României (31,6% etnici maghiari); 20.551 kilometri pătrați, Iugoslaviei (fără Croația, 30% etnici maghiari); 589 kilometri pătrați Poloniei (0,01% etnici maghiari) și 21 kilometri pătrați, Italiei (13% etnici maghiari). Un număr de 3.213.631 de etnici maghiari rămăseseră în afara granițelor Ungariei istorice. Dacă includem și populația Croației-Slovenia, atunci numărul maghiarilor rămași să trăiască în afara Ungariei propriu-zise era de 3.319.571. Ungaria trianonică urma să aibă o populație de 7.615.117 locuitori, dintre care 88,4% erau etnici maghiari³.

Intrarea Transilvaniei în componența statului român a generat o frustrare specială în rândurile maghiarimii, provincia fiind considerată dintotdeauna, drept un adevărat pantheon istorico-spiritual al urmașilor lui Árpád⁴.

¹ Universitatea „Dunărea de Jos”, GALAȚI.

² Matthew Caples, *Et in Hungaria Ego. Trianon, Revisionism and the Journal Magyar Szemle (1927-1944)*, în *Hungarian Studies*, 19, 2005, p. 52; A se vedea pe larg și Romsics Ignác, *Erdély Elvesztése. 1918-1947*, Budapest, Helikon Kiado, 2018.

³ Romsics Ignác, *A Trianoni bekeszerződés*, Budapest, Osiris, 2003, p. 229-230.

⁴ C. A. Macartney, *Hungary. From Ninth Century Origins to the 1956 Uprising*, Aldine Transactions. A Division of Transaction Publishers, New Brunswick (USA) and London (UK), 2009, p. 78; Miklós Molnár, *A*

Perioada 1918-1920 a fost una complicată și tensionată pentru maghiarii ardeleni, aceștia continuând să speră într-o revenire la vechile stări de lucruri, chiar dacă evidența le sugera că urmau să devină (dintr-o comunitate dominantă sub aspect politic) o minoritate națională în cadrele teritoriale ale statului român. De aici, îndârjirea cu care vor refuza să accepte noua situație, în sensul că nu au dorit să recunoască hotărârea majorității românești de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918⁵.

Opinia publică românească privește această atitudine a maghiarilor ca fiind una irațională, de o ostilitate greu de înțeles. Pe de altă parte, istoricul ar trebui să analizeze prin prisma rațiunii (chiar dacă inerentele subiectivității influențează, în mod evident, orice demers științific), încercând să explice orice atitudine, contextualizând. Maghiarii ardeleni nu ar fi putut, în niciun caz, să recepteze actul de la 1 decembrie 1918 cu seninătate, atâta timp cât aveau în spate o istorie îndelungată, în cadrul căreia fuseseră (alături de elementul german) cei care modelaseră specificul Transilvaniei, sub aspect politico-statal⁶.

Pe de altă parte, voci din rândurile comunității maghiare ardeleni respingeau acuzațiile de iredentism venite din partea majorității românești, considerându-le fie aberante, fie jignitoare⁷. Maghiarii trăiau cu adevărat o dramă colectivă absolută, dar prin structura lor ar fi fost mult prea mândri, pentru a se angaja în acțiuni cu caracter iredentist, ostile statului român. Își trăiau durerea în tăcere și, în același timp, continuau să speră (pe fondul evenimentelor internaționale extrem de complexe) într-un miracol legat de finalizarea viitoarei păci. Existau totodată și reprezentanți ai elitelor politice românești care considerau (pe bună dreptate) că în chestiunea comunității maghiare

Concise History of Hungary, Cambridge University Press, 2008, p. 93; László Kontler, *A History of Hungary*, Palgrave Macmillan, 2002, p. 148-149; Ferenc-Páll Szabó (coordonator), Sándor Pócsai, Ciprian Rad, Éva-Andrea Váradi, László Wellmann, *O istorie a maghiarilor*, Ed. Világhírnév, Cluj, 2014, p. 71-85; Benó Attila, Péntek Janos, *Dicționar cultural maghiar-român*, Ed. T3, Sfântu Gheorghe, 2013, p. 51; Louis. L. Löte, *Transylvania and the Theory of Daco-Roman Continuity*, Classic Printing Corporation, Cleveland, 1980; Gyula Zathureczky, *Transylvania: Citadel of the West*, Danubian Press, Astor Park, Florida (nedată); Köpeczi Bela (ed.), *History of Transylvania*, 3 vols., Columbia University Press, New York, 2001; G. Kosáry Dominic, *History of Hungary*, Arno Press and the New York Times, New York, 1971; John Paget, *Hungary and Transylvania*, Arno Press and the New York Times, New York, 1971; Denis Sinor, *History of Hungary*, Frederick A. Praeger, New York, 1966.

⁵ Ioan Scurtu, Liviu Boar (coordonatori), *Minoritățile naționale din România. 1918-1925. Documente*, Arhivele Statului din România, București, 1995, p. 126-128; 162-166; 181.

⁶ C. A. Macartney, *Hungary and Her Successors. The Treaty of Trianon and its Consequences. 1919-1937*, Oxford University Press, London and New York, 1937, p. 256-258; Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent în consolidarea statului național unitar român (1918-1920)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 75-84; Nicolae Dascălu, *Minoritățile naționale în România Mare (1918-1940)*, în RRSI, XXIV, nr. 3-4, 1990, p. 195-196.

⁷ Iosif Horváth, *La chestia iredentismului*, în *Glasul minorităților*, Lugoj, I, 4, septembrie 1923, p. 1.

din România era nevoie de tact, iar atitudinea statului român față de cetățenii de altă origine etnică trebuia să fie una de reconciliere și de deschidere⁸.

Scepticii considerau că rădăcinile conflictului dintre români și maghiari erau cu mult mai vechi, iar ostilitatea intensă existentă între cele două popoare era comparabilă (într-o oarecare măsură) cu tensiunea dintre polonezi și comunitatea germană trăitoare în Polonia interbelică⁹.

În anul 1920, în Transilvania procentul românilor era de 57%, al maghiarilor de 26,5%, al germanilor de 10%, iar al celorlalte naționalități de 6,5%¹⁰.

Un deceniu mai târziu, procentul românilor ardeleni era de 57,8%, în timp ce acela al maghiarilor înregistra 24,4%¹¹.

Nu trebuie uitat că în intervalul 1918-1929, aproximativ 200.000 de etnici maghiari părăsiseră Transilvania, stabilindu-se în Ungaria. Și recensământul din anul 1910 (ultimul recensământ efectuat în perioada Imperiului Austro-Ungar), consfințea aceeași inferioritate numerică a maghiarilor față de comunitatea românească, în pofida faptului că (drept rezultat al politicilor de maghiarizare care se amplificaseră mai cu seamă după 1890), comunitatea maghiară atingea un procent de 29,5%¹².

Ceea ce politicienii de la București considerau a fi fost o adevărată provocare (și o misiune care ar fi reclamat timp și soluții eficiente) era situația din orașele ardeleni, dominate numeric de către maghiari și germani. Chiar și după 1920, autoritățile române erau de părere că procesul de maghiarizare al evreilor ardeleni ar fi continuat, astfel încât, majoritatea celor aproximativ 3,2% locuitori ai Transilvaniei de origine evreiască, ar fi fost complet maghiarizați¹³.

Nici cu ocazia recensământului din anul 1930, situația din orașele ardeleni nu se prezenta mai încurajator pentru etnicii români, deși era evident că românizarea făcuse pași importanți. Ungurii continuau să dețină 38% din totalul populației zonelor urbane ale Transilvaniei, urmați de români (35%), germani (13%) și evreii maghiarizați (10,5%). Procentele se puteau număra și altfel, în sensul că, din totalul populației urbane a Transilvaniei, românii reprezentau în anul 1930 un procent de 35%, în vreme ce locuitorii de origine neromânească constituiau 61,5%¹⁴.

⁸ Traian Bratu, *Politica națională față de minorități. Note și observațiuni*, București, 1923, p. 12.

⁹ Gheorghe Sbârna, *Parlamentul și politica externă a României. 1919-1940*, Ed. Sylvi, București, 2000, p. 59.

¹⁰ Buletinul Statistic al României, editat de Direcția Generală a Statisticii din Ministerul Industriei și Comerțului, seria IV, vol. XV, nr. 3, 1920, p. 156-157.

¹¹ Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *Contribuții privind structura etnică și confesională a Transilvaniei în secolul XX*, în Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan (coord.), *Sabin Manuilă. Istorie și demografie. Studii privind societatea românească între secolele XVI-XX*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995, p. 159.

¹² *Ibidem*.

¹³ Traian Bratu, *op. cit.*, p. 62.

¹⁴ Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 159.

Pentru diriguitorii României Mari se puneau problema conceperii (cu deosebire în Transilvania) a unei adevărate revoluții sociale, concretizată prin intermediul coordonatelor naționale de expresie etno-românească. Preponderența numerică (argument care s-a dovedit esențial în planul deciziilor luate la Paris, în cadrul conclavului națunilor din anii 1919-1920) nu era suficientă dintr-o perspectivă îndelungată și nu ar fi putut înlocui nici indicii economici efectivi, nici stabilitatea reală internă a României. Discursul naționalist (cu evantaiul de politici sectoriale corespunzătoare) s-ar fi convenit să se deruleze într-o manieră cât mai înțeleaptă, pentru ca minorităților naționale să le fie atenuată cât mai mult din susceptibilitatea față de intențiile majorității. Traian Bratu (de exemplu) era de părere că procesul de câștigare de partea statului român a blocului etnic maghiaro-secuiesc urma să fie extrem de dificil de realizat¹⁵.

Referitor la reurbanizarea în paradigmă românească a Transilvaniei se va constata că, abia în anul 1992, procentul urban al românilor trăitori în Ardeal a ajuns la nivelul procentului de populație românească din provincie – respectiv 77%, în vreme ce procentul populației maghiare urbane din aceeași provincie a scăzut, egalându-l pe acela al maghiarilor din zonele neurbane, cifrându-se la 20%. Altfel-spus, românizarea orașelor din Transilvania a avut nevoie de circa 70 de ani, dacă avem în vedere, în acest sens, și perioada regimului comunist¹⁶.

Un moment important pentru redefinirea conștiinței maghiarimii din Transilvania post-Trianon, l-a reprezentat publicarea într-o revistă (în anul 1921, la Cluj) a textului intitulat „*Glasul care strigă*”, semnat fiind Kós Károly, strălucit arhitect, talentat scriitor și publicist, originar din Timișoara. Adevărat manifest civic al maghiarilor ardeleni, articolul lui Kós propunea o nouă cale pentru blocul etnic maghiar din regiune, care să conștientizeze faptul că Trianonul este un fapt împlinit (cel puțin, pentru o lungă perioadă de timp, chiar dacă nedefinită), iar speranța (conform căreia, reunirea tuturor fiilor națiunii maghiare în cadrele teritoriilor Coroanei Sfântului Ștefan ar fi posibilă în scurtă vreme) nu mai reprezenta decât o iluzionare, care ar fi măcinat inutil sufletul colectiv al ardelenilor de etnie maghiară. Era nevoie de realism și pragmatism (considera Kós), de inteligență și energie, de voința de a supraviețui și mai ales de a crea, prin muncă și inteligență, acele valori de civilizație, prin intermediul cărora, maghiarimea din Transilvania să-și poată afirma și conserva identitatea specifică¹⁷.

Până la momentul reprezentat de manifestul lui Kós Károly, maghiarimea ardeleană a încercat, cu disperare, să ofere o contrapondere la voința majorității românești de a se uni cu Regatul României, unul dintre episoadele semnificative în

¹⁵ Traian Bratu, *op. cit.*, p. 62.

¹⁶ Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *op. cit.*, p. 159.

¹⁷ Romsics Ignác, *Erdély Elvesztése. 1918-1947*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018, p. 303-306; Toth Szilárd, *Partidul Maghiar și problema minorității maghiare în Parlamentul României în perioada interbelică*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008, p. 25.

această privință (față de care istoriografia românească păstrează o anumită rezervă) fiind Adunarea Națională Maghiară de la Cluj, din 22 decembrie 1918¹⁸.

Participanții invocau principiile wilsoniene, solicitând Marilor Puteri menținerea integrității Ungariei istorice¹⁹.

Maghiarimea din Ardeal a ales Clujul nu întâmplător, ca loc de desfășurare a unei încercări de autoconservare și relansare politico-istorică.

De numele capitalei ardelenne se leagă evenimente și personalități referențiale pentru cultura și istoria Ungariei. Să precizăm că scopul acestei manifestări a fost acela ca Adunarea Națională Maghiară să adere la proiectul de rezoluție al Consiliului Național Maghiar din Ardeal, care prevedea menținerea Transilvaniei în interiorul granițelor statului maghiar.

Deciziile prezentate la Alba Iulia au fost considerate de către elita politică a maghiarimii (atât din Ungaria, cât și din Ardeal) ca fiind excesive, lipsite de nuanță, atâta timp cât, în numele unei majorități etnice românești (indiscutabile, de altfel) urma a fi stabilită soarta unei întregi comunități (cea maghiară, în cazul de față), fără ca aceasta să fi fost consultată²⁰.

Este o temă pe care, ulterior, delegația maghiară prezentă în capitala Franței (și mediile diplomatico-informaționale din Ungaria) o vor repune pe tapet cu obstinție, ori de câte ori vor avea prilejul. Ideea unui referendum organizat pentru fiecare parte a Ungariei istorice (care urma a fi separată de trupul țării) ar fi trebuit să fie unica soluție la care Marile Puteri ar fi trebuit să recurgă. (Aceasta era teza susținută de către decidenții politici maghiari). Dar zarurile fuseseră aruncate.

Revenind la momentul Cluj, 22 decembrie 1918, să ne imaginăm pe acei reprezentanți ai maghiarimii ardelenne (unde, între 12.000-15.000 de oameni, după cele mai multe surse plauzibile), reprezentând diferite organizații obștești și partide politice, masați în Piața Regelui Matia, pe fundalul steagurilor în culori roșu-alb-verde, alături de care se puteau vedea numeroase steaguri roșii. (Prezența ultimelor nu trebuie să ne mire, atâta timp cât lumea se radicalizase mult în acea vreme, cu precădere în sensul unui stângism intransigent). Erau oameni nu doar din Ardealul propriu-zis, ci și din Banat, Crișana sau îndepărtata Câmpie Maghiară, care așteptau cu febrilitate producerea unui miracol. Fanfarele interpretau melodii naționale maghiare, după ce inițial se auzise și Marseilleza, interpretată de către fanfara muncitorilor feroviari din capitala Ardealului.

¹⁸ *Ibidem*, p. 149; Vasile Vesa, *Transilvania la Conferința de Pace din anii 1919-1920*, în Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler (coord.), *Istoria Transilvaniei, volumul III, (de la 1711 până la 1918)*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Cluj-Napoca, Deva, 2016, p. 633.

¹⁹ Romsics Ignác, *op. cit.*, p. 149; Raffay Ernő, *Erdély 1918-1919-ben*, Jiato Kiado, Szeged, 1987, p. 273.

²⁰ Romsics Ignác, *op. cit.*, p. 150-151.

În sala Mare de la sediul Corporației Industriașilor (actualul sediu al BNR din Cluj-Napoca), delegații au dezbătut proiectul de rezoluție, în vreme ce Piața Regelui Matia se dovedise în cele din urmă neîncăpătoare pentru cei care o ocupau treptat, în coloane alcătuite din câte 1.500-1.800 de oameni. Mulțimea se proclamase ca fiind depozitara voinței poporului din Ungaria de Răsărit, cu o populație de circa patru milioane de suflete, dar era evident că formula aleasă semnifica mai curând dorința unei auto-încurajări, într-un moment de mare cumpănă pentru maghiarimea ardeleană.

În istoriografia maghiară se afirmă, în general, că, deși Consiliul Dirigent al românilor a asigurat elita politică maghiară că nu va căuta să împiedice derularea manifestării maghiarilor de la Cluj, începând din ziua de 21 decembrie 1918 au început să fie trimise mesaje telefonice, note telegrafice și anunțuri ale consiliilor naționale maghiare din localitățile în care trupele armate române intrau, că nu se mai pot trimite delegați la Cluj, pentru că ofițerii care conduceau trupele române interziceau un asemenea lucru. Așa s-ar explica faptul că, deși se estimau circa 50.000 de participanți la Cluj, numărul lor a fost în final, cu mult mai mic.

Sub aspect organizatoric, Adunarea maghiarilor de la Cluj părea o copie (cel puțin, până la un punct) a manifestării românilor ardeleni derulată la Alba Iulia, pe 1 decembrie 1918, însă nu se putea compara cu aceasta din urmă, sub aspectul proporțiilor și al solemnității. De exemplu, delegații maghiari au primit scrisori de împuternicire, care le justificau prezența, la fel cum participanții români de la Alba Iulia aveau asupra lor, așa-numitele credenționale. Istoriografia maghiară remarcă (pe fondul unei anumite malițiozități amare) că un rol esențial în buna derulare a adunării românilor de la Alba Iulia, l-a avut guvernul maghiar, care (dorind să evite orice risc al instabilității interne, dar să arate străinătății și în speță Antantei, că este un adevărat guvern democratic), a pus la dispoziția participanților români, garnituri de tren speciale și a vegheat ca să nu apară, niciun eventual conflict interetnic²¹.

Sufletul manifestării de la 22 decembrie 1918 de la Cluj era profesorul universitar Apáthy István (1868-1922), unul dintre marii specialiști europeni în zoologie și histologie, autorul unor inovații de referință în tehnica microscopică, aflat la un moment dat în cărți, pentru dobândirea unui Premiu Nobel. Guvernul Károlyi îl desemnase pe acest strălucit om de știință, în funcția de comisar principal al Ungariei de Răsărit, atâta timp cât la Cluj fusese fixat sediul Comisariatului General Guvernamental pentru protecția maghiarilor din Ungaria de Răsărit (denumire care acoperea, în fapt, teritoriul ardelean).

Apáthy a fost criticat în epocă, pentru presupusul său oportunism politic, ori pentru o anumită lipsă de viziune dar, dincolo de toate, era evident că patriotismul său pro-maghiar nu putea fi negat. A susținut un speech extrem de pasional, în care afirma

²¹ *Ibidem*.

(printre altele) că locul Ardealului nu poate fi decât în cadrul unui stat ungar puternic, adaptat noilor criterii ale timpului. Nu a uitat să amintească, totodată, despre pretinsa unitate geografico-economică pe care o reprezentase Regatul Sfântului Ștefan, o adevărată creație divină, o ilustrare a unei organicități, greu de regăsit printre alte state europene. Influența crescândă a ideilor socialiste era vizibilă, tipul de stat care se schița din intervențiile celor prezenți fiind o republică populară, care să asigure tuturor națiunilor drepturi egale, libertate de manifestare și autoconducere²².

Cu alte cuvinte, se proiecta o autodeterminare națională în sistem cantonal, modelul elvețian fiind considerat viabil și în cazul Ardealului. Națiunile nemaghiare erau considerate autonome în sens cultural-lingvistic, dar – politicește vorbind – ideea unei unice națiuni, cea maghiară, continua să reprezinte o axiomă. (Până la urmă, modelul francez putea fi considerat – în această privință – un reper, chiar dacă Franța avea un specific etnic total diferit)²³.

Apáthy admitea faptul că ungurii din Transilvania trebuiau să găsească modalități raționale prin care să conviețuiască în mod armonios cu elementul românesc și considera că doar o astfel de atitudine ar fi recomandat Ungaria viitorului, ca un stat ce-și redescoperise cu adevărat, vocația umanist-europeană. Exceptând ultima perioadă a dualismului (cu setul legislativ maghiarizator cunoscut), Ungaria avusese o tradiție mai curând pozitivă, în ceea ce privește drepturile și autonomiile oferite nemaghiarilor.

Organizatorii maghiari ai acestei manifestații încercau să manifeste o atitudine prudentă și chiar binevoitoare față de românii și sașii din Transilvania, în condițiile în care, schimbările cu caracter politico-militar – din ultima perioadă – sugerau necesitatea unei schimbări de atitudine în politica maghiarimii față de nemaghiari.

Nu trebuie uitat că un asemenea semnal fusese deja dat încă din 29 octombrie 1918, atunci când tot Clujul fusese ales drept loc de desfășurare a unei alte manifestări în cadrul căreia, formațiuni politice maghiare (dar și organizații obștești) criticaseră dur dualismul și în general relația pe care maghiarii o avuseseră, de-a lungul istoriei, cu elementul austriac pe care-l considerau nefast. Chiar dacă parteneriatul cu Habsburgii fusese unul benefic sub aspect economic, în cele din urmă, vorbitorii considerau că relația dintre maghiari și români (de pildă) fusese torpilată cu cinism de către cercurile manipulative vieneze, în sensul unei înrăutățiri progresive a interacțiunii româno-maghiare, situație de pe urma căreia doar Viena avea să profite, în conformitate cu străvechiul principiu „dezbină și stăpânește”.

Manifestarea de la Cluj din 29 octombrie 1918 se derulase sub lozinca „Clujul pentru o nouă Ungarie!”, ceea ce indica o nevoie de restartare, atât a identității politicii maghiare, cât și a modalităților în care Ungaria post-dualistă ar fi urmat să-și gestioneze

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 193.

relația atât cu vecinii, cât și cu naționalitățile din interiorul granițelor sale. Următoarea adunare de la Cluj, cea din 22 decembrie 1918, păstra în esență același spirit, cu deosebirea însă, că precipitarea evenimentelor (în sens negativ așteptărilor maghiare) reclamaseră necesitatea unei schimbări de accente și o nouă strategie de acțiune.

Timpul lucra, în mod categoric, împotriva maghiarimii. Încă din 12 decembrie 1918, la cererea generalului român Prezan, generalul francez Berthelot și-a dat acordul ca trupele Regatului României să treacă linia de demarcație a Mureșului (fixată în urma Convenției de Armistițiu de la Belgrad, din 13 noiembrie 1918), ceea ce a stupefiat guvernul maghiar care a considerat acest act ca o încălcare a Convenției de la Belgrad. Încercărilor insistente ale decidenților maghiari de a primi o explicație mulțumitoare din partea reprezentanților Antantei, li s-au oferit răspunsuri fie ambigue, fie menite a-i liniști pe moment. Li s-a spus (printre altele) că trupele române vor ocupa momentan câteva puncte strategice de pe teritoriul Transilvaniei (inclusiv Clujul), dar că orașul Cluj va fi preluat sub control în scurt timp, de către unități militare franceze, trupele române urmând să se retragă din oraș. Totul fusese însă doar o iluzie, guvernul maghiar trebuind să se incline, în cele din urmă, în fața realității.

Adunarea de la Cluj, din 22 decembrie 1918, poate fi considerată, în acest sens, ca având semnificații strict simbolice, ea nereușind să mai poată influența – în vreun fel – destinul Transilvaniei. Era ca o ultimă izbucnire a orgoliului maghiar, deși Apáthy Istvan în discursul său admitea faptul ungerii au pierdut partida:

„Am fost învinși de puterea mai numeroasă a dușmanilor, trebuie să recunoaștem că ne-au învins. Dar n-am fost învinși într-o asemenea măsură, încât oricare din națiunile din jur, să dispună de soarta noastră și să poată împărți țara”.

Au fost prezenți la această manifestare și doi socialiști români: Sava Damian-Ștrengaru și Gheorghe Avramescu. Acesta din urmă era originar din Regatul României și s-a adresat auditoriului în limba română²⁴. Avramescu a propus – ca singură soluție pentru viabilitatea Ardealului – dobândirea independenței acestuia, urmată de o formulă de administrare după model elvețian. Adunarea de la Cluj s-a derulat cu două zile înainte ca armatele românești să pătrundă în oraș. Indiferent de ceea ce maghiarii ardeleni speraseră pe 22 decembrie 1918, era evident că soarta Transilvaniei fusese decisă.²⁵

Pe de altă parte, evenimentul de la Cluj atestă faptul că a existat și un alt punct colectiv de vedere față de Transilvania, în afară de cel românesc sau de cel al germanilor ardeleni. Este cert că maghiarii nu au acceptat (și nu puteau accepta!) cu inima ușoară, pierderea Ardealului. Au încercat să arate opiniei publice faptul că, până și o majoritate (în cazul de față, cea românească) nu a putut înăbuși total vocea „celorlalți”.

²⁴ *Ibidem*, p. 150-151.

²⁵ *Ibidem*; Raffay Ernő, *op. cit.*, p. 273 și urm.

Ar fi putut un referendum obținut în ultima clipă (ca în cazul orașului Sopron – predominant german) să ofere satisfacție Ungariei, dacă ar fi fost aplicat în Transilvania? Greu de spus. Statistic vorbind, poate că rezultatul ar fi fost favorabil românilor (susținuți și de celalalte etnii), dar este evident că nu am fi putut vorbi atunci de unanimități. Istoria se sprijină însă pe aspecte factuale.

Cert este că (politico-simbolic vorbind) Clujul a rămas ultimul bastion al maghiarimii ardelenene, în acel context complicat. Apáthy István a fost condamnat la 5 ani de închisoare de către autoritățile române, dar s-a ținut cont că suferea de o afecțiune cardiacă și, după un an petrecut într-un sanatoriu din Sibiu, a fost eliberat, plecând ulterior în Ungaria, acolo unde a și murit.

THE TRANSYLVANIAN HUNGARIANS, ROMANIA AND HUNGARY (1918-1920)

(Abstract)

The article refers to the reactions of the Hungarian community in Transylvania during 1918-1920, with the entry of this historical region into the composition of the Kingdom of Romania. The First World War generated a real political rupture and a fundamental demographic-social change in Europe, the disappearance of the Austro-Hungarian Empire being considered a truly exceptional event. In this complicated context, the Hungarians in Transylvania tried to crystallize various political projects, meant to best represent their long-term interests. The content of the article makes a series of demographic clarifications and insists on the moment of the Assembly in Cluj, from December 22, 1918, when the representatives of the Hungarians from Transylvania tried to offer a reply to the Great National Assembly of the Romanians in Alba Iulia, on December 1, 1918. Through the political event in Cluj, the Hungarians in Transylvania made perhaps one last attempt to keep the region of Transylvania under their political control. But it was far too late, as long as Romania had gained a considerable strategic-political advantage over a Hungary under the impact of a severe internal crisis.